

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 6/S
2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/6 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Мамаражабов Бобир Нормўмин ўғли

САУДИЯ АРАБИСТОНИДАГИ ЎЗБЕК МУҲОЖИРЛАРИ ТАРИХИ: МУВАФФАҚИЯТЛИ
АССИМИЛЯЦИЯ ВА ЙЎҚОТИЛГАН МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК8-17

Хайдаров Абдулходи Ахмадали ўғли

XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИДА ФАРҒОНА ВИЛОЯТИДА БОҒДОРЧИЛИК ВА
ТОМОРҚАЧИЛИКДАГИ ЎЗГАРИШЛАР 18-22

Назаров Азизбек Ёқубжонович

ТУРКИСТОН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛИГИДА ИЛМИЙ ЖАМИЯТЛАР: ТАРИХШУНОСЛИК
ТАҲЛИЛИ 23-31

Abdulloyev Jamshed Izzatulloevich

MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA CHEGARA VA SUV MUAMMOLARINING VUJUDGA
KELISH ASPEKTLARI VA BUGUNGI RIVOJLANISH BOSQICHI 32-36

Пасилов Баҳодир Абдуллаевич

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА СОВЕТ ИҚТИСОДИЁТИ АСОСЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ (1917-1937 йй.) 37-41

Ismailov G'afurjon Xasanovich

TURKIYADAGI O'ZBEK TEKKE (TAKIYA)LARIDAN BIRI "SULTONTEPA TEKKESI"
MUSOFIRLAR UCHUN TUTGAN O'RNI 42-46

Raxmatulloev Murodjon Xikmatulloevich

BUXORO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA
OID ISLOHOTLAR 47-50

Elmurodova Nilufar Baxtiyorovna

SHARQ VA G'ARB UYG'ONISH DAVRI MADANIYATI: QIYOSIY TAHLIL 51-55

Нафиддинова Хосият Равшановна

БУХОРО ВОҲАСИ АҲОЛИСИ ОИЛАВИЙ МАРОСИМЛАРИ ТАРИХИГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАР 56-60

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Zhang Hongzhi, Wu Bo

RUMOR RESILIENCE: HOW BUSINESSES ECONOMICALLY RESPOND TO STOCHASTIC RUMOR
SPREAD 61-66

Ibrayimova Dilnoza Abdisheripovna

MINTAQADA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI ONLINE SAVDO MARKETINGINI
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 67-72

Nayimov Shoxruh

PROBLEMS OF FORMATION AND MANAGEMENT OF COLLATERAL PORTFOLIO OF A
COMMERCIAL BANK 73-79

Maxkamov Navruzjon Tuxtamishovich
ISSUES OF APPLICATION OF QUALITY MANAGEMENT IN THE SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS FOR THE PURPOSES OF THE
DEVELOPMENT STRATEGY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 80-88

Рахматуллаев Беҳзод Рахматуллаевич
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР
МАСАЛАЛАРИ 89-95

Abdullayeva Zamira Muxtarovna
MEHNAT BOZORI TALABLARIGA OLIY TA'LIM XIZMATLARI MODELLARINI
MOSLASHTIRISH 96-102

Имомов Холмурод Норқулович, Шарипов Тўлқин Саидахмедович
ИҚТИСОДИЁТНИНГ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШИШИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ
ШЕРИКЧИЛИГИНИНГ ШАКЛЛАРИ, МОДЕЛЛАРИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИ 103-114

Эргашев Ахмаджон Махмуджон ўғли
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ РИСКЛАРНИ АНИҚЛАШ ВА
БОШҚАРИШ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 115-122

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Imotova Nozimaxon Avazxonovna
JAMIYAT FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS IJTIMOY-FALSAFIY
XUSUSIYATLARI 123-129

Qodirov Davronbek Hoshimovich
ABULQOSIM QUSHAYRIY VA UNING ILMIY FAOLIYATI 130-133

Jabborova Saodat Sattorovna
SHARQ MUTAFAKKIRLARINING MA'NAVIY SALOHİYATNI YUKSALTIRISHDA QO'SHGAN
HISSASI 134-142

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tuxtasinova Mahliyoхon Shavkatjon qizi
L.Z.BUDAGOV LUG'ATIDA ESKI O'ZBEKCHA SO'ZLARINING EKVIVALENTLAR YORDAMIDA
IZOHLANISHI 143-149

Narmuratov Zayniddin Radjabovich
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TA'LIM VA ILM MAZMUNLI FRAZEMALARDA EKVIVALENTLIK
MASALASI 150-154

Urazaliyeva Mavluda Yangiboyevna
UZBEKCORPUS.UZ PLATORMASIDA MORFOLOGIK TAHLIL INTERFEYSI VA DASTURIY
TA'MINOTI 155-160

Mirzayeva Yelena Sa'dullaevna
O'ZBEK MENTALITETI VA AXBOROTNI IDROK ETISH 161-166

Alimjanova Shohsanam Azamat qizi
INGLIZ TILIDAGI KO'P MA'NOLI IBORALARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH

USULLARI	167-171
<i>Iskandarova Shamsiyabonu Ulug'jonovna</i> BADIIY ADABIYOTDA MUALLIF VA TARIXIY QAHRAMON O'RTASIDAGI G'OYAVIY BOG'LIQLIK MASALASI (Laila Lalaming "Mavrning hisoboti" asari tahlili asosida)	172-176
<i>Hamroqulova Marjona Nabijon qizi</i> "MAHBUB UL-QULUB" ASARIDAGI FRAZEMALARNING SEMANTIK-USLUBIY XUSUSIYATLARI	177-181
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zulfikorov Sherzod Xurramovich</i> ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИ ҚЎМИТА ВА КОМИССИЯЛАРИДА ДЕПУТАТЛАР ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	182-191
<i>Tallibaev Umiddjon Sherгазиевич</i> ОСОБЕННОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИИ.	192-199
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Iminakhunova Iroda Huseynovna</i> THE MOST IMPORTANT REQUIREMENTS THAT ENSURE EFFECTIVE PEDAGOGICAL CONTROL OF STUDENTS' SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES	200-206
<i>Usmanaliev Khusniddin</i> INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE TEACHING PROCESS OF A FOREIGN LANGUAGE	207-219
<i>Madaminov Uktam Ataxanovich</i> ELEKTRON TA'LIM MUHITIDA FANLARNI MOBIL TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH METODIKASI	220-224
<i>Yuldasheva Dilfuza Qodirovna</i> TURIZM YO'NALISHI TALABALARIGA INGLIZ TILIDA SOHAVIY LEKSIKANI O'RGATISH USULLARI	225-229
<i>Tohirova Shohsanam Yunusovna</i> THE IMPORTANCE OF CASE TECHNOLOGY IN PRACTICAL ENGLISH CLASSES IN NON- PHILOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	230-236
<i>Nuriddinova Muyassar Muhiddinovna</i> ORGANIZING PHYSICAL EDUCATIONAL EVENTS WITH PRESCHOOL CHILDREN	237-242
<i>Raxmatova Mexrinovna Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI YUKSALTIRISHDA INNOVATION TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARINING SAMARADORLIGI	243-247
<i>Sheraliyev Odiljon</i> TALABALARNING DIGITAL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	248-254

07.00.00 –Тарих фанлари

Elmurodova Nilufar Baxtiyorovna

Buxoro Innovatsion tibbiyot instituti tarix fani o'qituvchisi

SHARQ VA G'ARB UYG'ONISH DAVRI MADANIYATI: QIYOSIY TAHLIL

Annotatsiya. Ushbu maqolada Italiya uyg'onish davri madaniyatining o'ziga xos xususiyatlari, g'arb renesansi kurtaklarining sharq uyg'onishi asosida vujudga kelgani, tarixiylik tamoyili asosida tarixiy jarayonlarida ilm fanning rivojlanib borish sabablari, ixtirolari, yutuq va muammolari hamda istiqbollari ochib beriladi. Shuningdek, o'rta asr tarix fani rivoji hamda Sharq uyg'onish davri madaniyati bilan o'xshash va bog'liq tomonlari tahlil qilinib, o'rta asr olimlarining ilmiy faolyati haqida fikr mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: Italiya, uyg'onish, Florensiya, "Florensiya tarixi", hukmdor, davlat boshqaruvi, shahar, tiraniya, "Ispaniyadan maktublar", davlat lavozim, renesans, Sharq renesansi, traktad, siyosiy tartib, cherkov, kutubxona, madrasa, hukmron, gumanizm, ixtiro, "Jakonda", "Bayt-ul hikma", musavvir, "siyosat maktabi", Bag'dod, kapitalizm, Milan.

Elmurodova Nilufar Bakhtiyorovna

History teacher at Bukhara Institute of Innovative Medicine

EASTERN AND WESTERN RENAISSANCE CULTURE: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract. This article reveals the specific features of the culture of the Italian Renaissance, the emergence of the buds of the Western Renaissance on the basis of the Eastern Renaissance, the reasons for the development of science in historical processes based on the principle of historicity, inventions, achievements and problems, as well as prospects. In addition, the development of the science of history in the Middle Ages and the similar and related aspects with the culture of the Eastern Renaissance period were analyzed, and opinions were expressed about the scientific activity of the scientists of the Middle Ages.

Key words: Italy, Renaissance, Florence, "History of Florence", ruler, government, city, tyranny, "Letters from Spain", public office, Renaissance, Eastern Renaissance, treatise, political order, church, library, madrasa, ruler, humanism, invention, "Jakonda", "Bait-ul Hikma", artist, "school of politics", Baghdad, capitalism, Milan.

Эльмуродова Нилуфар Бахтеровна

Преподаватель истории

Бухарского института инновационной медицины

КУЛЬТУРА ВОСТОЧНОГО И ЗАПАДНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В данной статье рассматриваются специфические особенности культуры итальянского Возрождения, возникновение зародышей западного Возрождения на основе восточного Возрождения, причины развития науки в исторических процессах, основанных на принципе историчности, раскрываются достижения и проблемы, перспективы науки. А также, анализируется развитие науки « истории » в средние века, а также сходные и родственные аспекты с культурой Восточного Возрождения, и комментируется научная деятельность средневековых ученых.

Ключевые слова: Италия, Возрождение, Флоренция, «История Флоренции», правитель,

правительство, город, тирания, «Письма из Испании», государственная должность, Возрождение, Восточное Возрождение, трактат, политический порядок, церковь, библиотека, медресе, правитель, гуманизм, изобретение, «Джаконда», «Бейт-аль Хикма (Дом Мудрости)», художник, « политическая школа», Багдад, капитализм, Милан.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6/SY2023N08>

Kirish. Jahon ilm-fanning rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan o'tmishdagi allomalarimizning faoliyatini o'rganish hamda ular qoldirgan benazir ilmiy merosning ahamiyatini chuqur tadqiq etish, yurt madaniy-ilmiy tarixini yanada teranroq o'zlashtirishda, milliy mafkurani shakllantirishda, binobarin, xalqning ma'naviy salohiyatini yuksaltirishda muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari, bu kabi tadqiqotlar xalqaro ilmiy aloqalar tarixshunosligi qolaversa, manbashunosligi nuqtai nazaridan ham asosiy va zaruriy yo'nalishlardan sanaladi.

Mustaqillikdan so'ng nafaqat yurtimiz tarixi balki, chet davlatlarning tarixi va ulardagi ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa jarayonlarni keng kuzatish va ilmiy tahlil qilish imkoni tug'ildi. Ayniqsa, jahon tarixining yorqin davrlarini to'laroq o'rganish uchun bizda yangi imkoniyatlar paydo bo'ldi. Hududlarning ilk, qadimgi va hatto hozirgi tarixini biz chuqurroq o'rganish imkonimiz tug'ildi. Shu jihatdan san'at tarixini o'rganish dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Chunki bu masalaga qiziqish butun dunyoda eng yuqori darajadagi muammoli masalalardan bo'lib, dunyo taraqqiyotini cho'qqiga ta'bir joiz bo'lsa bugungi kundagi ko'rinishiga uyg'onish davri va uning ijodkor va ixtirochilari sabab bo'ldi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Adabiyotlar sharhi. Sharq va G'arb uyg'onish davri madaniyatlar tarixi mavzusi bugungi kunga qadar ilmiy jihatdan kam o'rganilgan. Shu sababdan, bu mavzuni tadqiq etishda kutubxonalarda saqlanayotgan turli kitob va qo'lyozmalar asosiy manba vazifasini bajaradi. Qolaversa, davriy matbuot materiallari, hukumat tomonidan qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlar to'plamlarni ham o'z navbatida mavzu mazmunini oydinlashtirishga xizmat qiladigan manbalar sirasiga kiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ishda G'arb renessansi kurtaklarining Sharq uyg'onishi asnosida vujudga kelgani, ilm fan yutuqlarining mintaqamizga kirib kelishi tarixi xronologik ketma-ketlikda tahlil etiladi. Shuningdek, tarixiylik tamoyili asosida tarixiy jarayonlarda ilm-fanning rivojlanib borish sabablari, ixtirolar, yutuq va muammolari hamda istiqbollari ochib beriladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi. O'rta asr Sharq xalqlarining fani va madaniyatidagi taraqqiyotni IX asrda Bag'dodda bunyod etilgan "Bayt ul-hikma"siz tasavvur etish mushkul. "Bayt ul-hikma" o'zbek tilida "Hikmatlar uyi" yoki "Donishmandlik uyi" degan ma'nolarni bildiradi. Ushbu ilmiy maskan – falakiyot, riyoziyot, handasa, falsafa, tabobat, adabiyot va boshqa fan sohalarida izlanishlar olib borilgan ilm dargohi edi.

Dastlab kutubxona sifatida tashkil etilgan "Bayt ul-hikma" bu yerda to'plangan kitoblarni arab tiliga o'girish, tadqiq va tatbiq etish natijasida yirik ilmiy markazga aylandi. Uning atrofida o'z davrining ko'zga ko'ringan olim va tarjimonlari to'planib, ijod etishgan. Aytish kerakki, olimlar ichida Movarounnahr va xurosonliklar ko'pchilikni tashkil etgan.

Ushbu markazda yunon, hind, fors va boshqa tillardagi ko'plab nodir asarlarning to'plangani, ular ichida eng noyoblari arab tiliga o'girilgani hamda muomalaga kiritilishi, fundamental asarlarni yaratgan buyuk olimlarning "Bayt ul-hikma"da to'plangani, uni o'rta asrlarning eng mashhur ilmiy dargohiga aylanishiga asos bo'ldi.[2:35.]

O'rta asrlardan kishilik jamiyatini uyg'otgan davr O'rta Osiyo ta'sirida rivojlangan Sharqning Yevropani qayta uyg'otishi bo'ldi.[7:5.] Ushbu davr haqida fikr yuritilganda bir necha Yevropa davlatlarida vujudga kelgan taraqqiyotning bosqichma-bosqich amalga oshirishi xilma-xil hududlarda xilma-xil kechgan hisoblanadi. Chunki, Yevropaning janubi shimolga nisbatan ancha ilgari savdo-madaniy aloqalarga tortilgan edi. Ayniqsa, janubdan o'tgan dengiz savdo yo'llari ushbu masalada asosiy rol o'ynadi. Shimolda sharq bilan bevosita aloqa qilish imkoni bo'lmagani uchun taraqqiyot bir necha asr so'ng janub ta'sirida amalga oshdi. Janubdagi hududlardan biri bu shubhasiz Italiya hududi hisoblanadi. Italiya qadimdan sharq bilan savdoda muhim ahamiyat kasb etib, imperiya davridan boshlab madaniyat markaziga aylandi. G'arbiy Rim imperiyasi qulaganidan so'ng esa uning merosi yo'q qilindi. Ammo, baribir janubiy savdo yo'llari bu hududni qayta uyg'onishiga keng yo'l ochib berdi.

Italiyadagi uyg'onish davri mutafakkirlari hayoti eng chigal tarixiy muammolardan biri hisoblanadi. Chunki ushbu olimlarning hayoti to'la yoritilmagan. Yoritilganlari esa to'liq emas. Leonardo da Vinchi shunday tarixiy shaxslardan biri bo'lib, uning hayoti haqida juda ko'plab rivoyatlar bugungi kungacha yetib kelgan. Bundan tashqari o'sha davr tarixchi va muarrixlarning qo'lyozmalari hozirgacha asosiy shu davr qo'llanmasi bo'lib kelmoqda. Leonardoning hayotini o'rganish g'arbda eng asosiy muammolardan biri hisoblanib, jumboqli savollar, uning asarlariga falsafiy topishmoqli qarash hamon davom etmoqda. Leonardo g'arbning buyuk olimi, ixtirochisi, musavviri, haykaltaroshi, qo'yinki uning qirralari nihoyatda ko'pdir. Shu qirralar har galgi tadqiqotda o'ziga xos ravishda ochib borilmoqda.

So'ngi yillarda G'arb davlatlari bilan ayniqsa tarixan boy Italiya bilan madaniy aloqalar kuchayib bormoqda. Zero Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev "Jahon mamlakatlar bilan barcha sohalarda o'zaro do'stlik, yaxshi qo'shnichilik va strategik sheriklik ruhidagi munosabatlarni mazmun va sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishimiz zarur" – deb bejizga aytmagandilar.[1:]

Feodal jamiyati qo'ynida kapitalistik munosabatlarning tarkib topishi G'arbiy Yevropa hayotida muhim o'zgarishlarga olib keldi. Din o'z obro'sini yo'qota bordi, mayda hunarmandchilikdan manufakturaga o'tish, shaharlarning tezlik bilan kengayib, rivojlanib borishi, yangi qit'alarning ochilishi va savdo-sotiqning rivojlanishi ijtimoiy hayot qiyofasini ham, odamlarning hayotga, voqelikka bo'lgan munosabatini ham o'zgartira boshladi.[4:34.]

Bu davrga kelib, "qirol hokimiyati shahar aholisiga suyanib, feodal dvoryanlarning qudratini sindirib tashladi va yirik-yirik, aslida millatlarga asoslangan monarxiyalarda tuzdi, bu monarxiyalarda hozirgi zamon Yevropa millatlari va hozirgi zamon burjua jamiyati taraqqiy eta boshladi". Ana shu taraqqiyot jarayonida yangi dunyoviy san'at va madaniyat kamol topdi. Kitob bosishning vujudga kelishi adabiy va ilmiy asarlarni keng tarqatish imkoniyatini yaratdi. Mamlakatlar orasidagi yaqin munosabatlar esa badiiy hayotdagi yangiliklarni tezda o'zlashtirish imkonini tug'dirdi.[8:6.]

O'z taraqqiyotini XV-XVI asrlarda boshidan kechirgan bu yangi madaniyat tarixda "uyg'onish" deb nom oldi. Bu iborani italiyalik rassom va san'atshunos Jorj Vazari Italiyada san'at uzoq o'rta asrdan so'ng yana qaytadan "uyg'onganligi" sababli ishlatgan va asosan, Jotto ijodiga nisbatan qo'llangan edi. Keyinchalik esa, bu keng mazmun kasb etib, Italiyada, so'ngra Yevropaning boshqa mamlakatlarida vujudga kelgan, feodalizm asridan farq qiladigan san'atni ta'riflash uchun qo'llanila boshlandi.[4:3.]

Uygʻonish davri madaniyati antik dunyo madaniyatidan taʼsirlandi. Uning yodgorliklarini qunt bilan oʻrgandi (antik dunyo yodgorliklarining Italiyada moʻlligi bunga hoʻl keldi. Lekin bu davr ijodkorlari uning quliga aylanmadilar. Aksincha, undan oʻz fikr, tuygʻu tushunchalarini taʼriflashda foydalandilar. Real voqelikka, goʻzallikka qiziqish davr taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega boʻldi. Hayot real hodisa deb tan olindi. Sanʼatkorlar voqelikni real tasvirlashda yangi qonun-qoidalarni izlay boshladilar. Perspektiva, rangshunoslik, yorugʻ-soya nazariyasi, anatomiya borasida katta yutuqlar qoʻlga kiritildi. Meʼmorlik va amaliy-dekorativ sanʼat yangi tendensiyalarning shakllanishiga xizmat qildi, jumladan, meʼmorlar qadimgi anʼanalarni oʻzlashtirib, uni yangi mazmun bilan boyitdilar. Shu bilan birga, meʼmorlikning yangi konstruksiyalarini vujudga keltirdilar, koʻp qavatli uylar, yangi qiyofadagi ijtimoiy binolar qad koʻtardi. Binoning tashqi va ichki tomonlarini bezash, kenglikni tashkil etish borasida ham qator yutuqlar qoʻlga kiritildiki, ular keyingi Yevropa sanʼati taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega boʻldi.[5:57.]

Italiyaning Sharq va Gʻarb orasidagi muhim savdo iyulida joylashishi unda kapitalistik munosabatlarning juda erta shakllanishiga olib keldi. Savdo-sotiqning rivojlanishi, oʻzga yurtlar bilan aloqasining intensivligi hunarmandchilikning rivojlanishiga zamin yaratdi. Feodal munosabatlarning zaifligi esa bu erda yangi siyosiy tartibni shahar-respublika tartibining paydo boʻlishiga va Italiyaning Yevropada birinchi boʻlib kapitalistik mamlakatga aylanishiga imkon berdi. Ijtimoiy hayotda sodir boʻlgan bu xususiyat sanʼat va madaniyatda oʻz ifodasini topdi. Bu oʻzgarish savdo va ishlab chiqarish rivojlangan Oʻrta Italiyada joylashgan Florensiya, Piza, Siena hamda Shimoliy qismidagi Genuya, Milan, ayniqsa, savdogar va bankirlar respublikasi boʻlgan Venetsiyada juda sezilarli boʻldi.[6:73.]

Koʻp jihatdan bugungi kundagi ixtirolar oʻrta asr “Uygʻonish davri”ning mahsulidir. Chunki, bu davrda Leonardo da Vinchidek mutafakkir olimlar ijod qilganlarki, ular birgina rassomchilik va haykaltaroshlik bilan cheklanib qolmaganlar. Barcha sohalarni qamrab olgan ijodiy ishlari quruvchilik, mexanika, akvolangistika kabi oʻnlab sohalarga keskin taʼsir oʻtkaza olgan. Uning gʻoyalari beqiyos hamda juda oʻrinli edi.

Hatto bugungi kunda uning suratlari va eskizlari ham ahamiyatini yoʻqotganicha yoʻq. Ulardagi falsafiy qarashlar hamda yashirin fikrlarni topish uchun juda koʻplab olimlar harakat qilib koʻrmoqdalar. Birgina “Jakonda” yer yuzi kritik va tarixchilari oʻrtasidagi bir necha yuz yillardan beri yagona toʻxtamga kelinmayotgan baxt-munozaraga debocha boʻlib berdi. Chunki, undagi teran nigoh va savolga koʻmib tashlovchi detallar talaygina.[3:34.]

Xullas, uygʻonish davri tarixini oʻrganar ekanmiz biz juda koʻpgina haqli savollarga roʻbaroʻ kelamiz va ushbu savollarni topishda qator chalkashliklarga oʻralashib qolamiz yoki shubhalarga koʻmilamiz. Noaniq fikrlarni keltirib chiqaruvchi qator savollarning sabablari Leonardoning 7 ming chizmalari va rasmlarida pinhonligicha qolmoqda. Uygʻonish davri madaniyatini yanada chuqurroq oʻrganib, oʻsha davr ilm-fan yutuqlari haqida tegishli xulosalarga ega boʻlishimiz mumkin.

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Shavkat Mirziyayevning Oliy Majlisga Murojatnomasi. //Xalq soʻzi gazetasi, 25- dekabr 2020- yil.

2. Абдуҳалимов Б.А. Байт ал-ҳикма ва Марказий Осиёлик олимларнинг Бағдоддаги илмий фаолияти. – Т.: Ўзбекистон, 2010.
3. Булгаков П.Г. Ўрта Осиё олимларининг Бағдоддаги фаолияти // Шарқшунослик. ФАШИ, 1990. №-1. –Б.19–28.
4. Джорджо Вазари. 12 Жизнеописаний - royallib.ru С. 3.
5. Гастев А.А. Жизнь замечательных людей. М., 1980. -С.57.
6. Любимов Л. «Искусство Западной Европы», Москва, 1982. -С. 73
7. Муҳаммаджонов. А. Ўзбекистон тарихи. Т.: “Ғафур Ғулом”, 2004. –В.5.
8. Об историке Бенедетто Варки см. вступительную статью. М.: -С. 6.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/6 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).